

УДК 811.162.3/.4'366.2+811.161.2'366.2:305

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.48.2>

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В МОВІ: ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ СЛОВАЦЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ ПРАКТИК

IMPLEMENTATION OF GENDER INCLUSIVITY IN LANGUAGE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SLOVAK AND UKRAINIAN PRACTICES

Гілецька З.І.,

orcid.org/0000-0001-6854-7430

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри слов'янської філології ім. проф. Іларіона Свенціцького
Львівського національного університету імені Івана Франка

Пенський Р.М.,

orcid.org/0009-0003-3725-9366

студент IV курсу філологічного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті здійснено зіставний аналіз реалізації гендерної інклюзивності в сучасних словацькій і українській мовах. Актуальність дослідження зумовлена суспільними трансформаціями, демократизацією мовних практик та посиленням уваги до гендерної симетрії у професійному, офіційно-діловому, науковому й публічному дискурсах. Метою роботи є визначення особливостей функціонування основних засобів гендерної інклюзивності в обох мовах, виявлення спільних і відмінних тенденцій їх розвитку та з'ясування специфіки співвідношення мовної норми, узусу й суспільних потреб.

У дослідженні проаналізовано морфологічні, синтаксичні та лексико-семантичні засоби гендерної симетризації, зокрема творення і функціонування фемінітивів, уживання парних номінацій, стратегій мовної нейтралізації, збірних іменників та інституційних номінацій. Зіставлено основні словотвірні форманти фемінітивів у словацькій та українській мовах і простежено особливості їх функціонування в академічному й офіційно-діловому дискурсах. Встановлено, що словацька практика характеризується більшою інституціоналізацією гендерно чутливого мовлення, послідовним використанням фемінітивів, парних номінацій і фемінізованих академічних титулів. Українська мовна практика демонструє динамічну нормативну легітимізацію фемінітивів та активне розширення сфери їх функціонування, водночас зберігаючи значну інерцію генеричного маскулінитива в офіційному й академічному дискурсах. В обох мовах продуктивними є також стратегії нейтралізації, що дають змогу уникати гендерної маркованості без втрати змістової точності та лаконічності.

З'ясовано, що відмінності між досліджуваними мовними практиками зумовлені не лише особливостями словотвірної системи, а й різним ступенем інституційного закріплення гендерно інклюзивних моделей. Зроблено висновок, що гендерна інклюзивність є закономірним проявом розвитку сучасних словацької й української мов, який охоплює не лише словотвірні процеси, а й ширші зміни комунікативних стратегій, мовних норм та суспільних уявлень про гендерну рівність.

Ключові слова: гендерна інклюзивність, фемінітиви, генеричний маскулінитив, андроцентризм, мовна асиметрія, мовні зміни.

The article presents a comparative analysis of the implementation of gender inclusivity in contemporary Slovak and Ukrainian. The relevance of the study is determined by social transformations, the democratization of language practices, and growing attention to gender symmetry in professional, official-business, academic, and public discourse. The aim of the study is to identify the specific features of the functioning of the main means of gender inclusivity in both languages, reveal common and distinctive trends in their development, and clarify the specific relationship between language norms, language usage, and social needs.

The study analyzes morphological, syntactic, and lexical-semantic means of gender symmetry, including the formation and functioning of feminine forms, the use of paired nominations, language-neutralization strategies, collective nouns, and institutional nominations. The main derivational formants used to form feminine forms in Slovak and Ukrainian are compared, and the specific features of their functioning in academic and official-business discourse are examined. The analysis demonstrates that Slovak language practice is characterized by a higher degree of institutionalization of gender-sensitive language, with the consistent use of feminine forms, paired nominations, and feminized academic titles. Ukrainian language practice demonstrates dynamic normative legitimization of feminine forms and an active expansion of their functional scope, while considerable persistence of the generic masculine remains evident in official and academic discourse. In both languages, neutralization strategies are also productive, making it possible to avoid gender marking without compromising semantic precision and conciseness.

The study demonstrates that the differences between the language practices under consideration are determined not only by the specific features of their derivational systems but also by the different degrees of institutional consolidation of gender-inclusive models. It is concluded that gender inclusivity is a закономерний manifestation of the development of contemporary Slovak and Ukrainian, encompassing not only word-formation processes but also broader changes in communicative strategies, language norms, and social perceptions of gender equality.

Key words: gender inclusivity, feminine forms, generic masculine, androcentrism, linguistic asymmetry, language change.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження засобів гендерної інклюзивності в сучасних слов'янських мовах зумовлена динамічними процесами демократизації і глобалізації, які безпосередньо впливають на розвиток національних мовних систем. Стрімка трансформація соціальних ролей, активізація жіноцтва у професійному та публічному просторах, а також європейський вектор культурного обміну сприяють ревізії патріархальних мовних норм. Уживання фемінітивів і стратегій родової симетризації сьогодні виходить за межі вузьколінгвістичної дискусії, стаючи невід'ємною частиною медійного простору, офіційно-ділового дискурсу та наукової термінології. Це вимагає детального аналізу поділу номінацій на сфери діяльності, вивчення їхнього функціонування та впливу на граматичну структуру української і словацької мов. Важливим аспектом дослідження є оцінка доречності та необхідності впровадження інклюзивних одиниць: якщо одні з них заповнюють лексичні прогалини та забезпечують видимість особистості, то інші потребують аналізу з погляду мовної економії і традиційної норми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гендерної інклюзивності мови в сучасному слов'янському просторі виходить за межі суто лінгвістичної проблематики, оскільки безпосередньо пов'язане із суспільними трансформаціями і способами репрезентації жінок і чоловіків у мові. Як зазначає словацька дослідниця Л. Урбанцова, мова не лише відображає дійсність, а й бере участь в її конструюванні, визначаючи, що стає соціально «видимим» [12, с. 43–44]. Ідеї родово виваженої мови (слов. *rodovo vuvážený jazyk*) присвячені праці Я. Цвікової, в основі яких лежить ідея необхідності збалансованої репрезентації представників обох статей [1, 2]. П. Єсенська аналізує ідентифікацію жінок за допомогою маскулінних номінацій [3], М. Кошкова і Й. Сатола – Сташков'як присвятили увагу загальному чоловічому роду й маскулінізації у слов'янських мовах [5], К. Мотикова розглядає родово інклюзивну мову в контексті мовних ідеологій [6], а Я. Штефанякова – родово симетричну мову у словацькому і німецькому середовищі в контексті європейської гендерної політики [9, 10], правові аспекти використання родово виваженої мови досліджує М. Терканіч [11]. Важливими є також праці С. Ондрейовіча, який наголошує на необхідності врахування живої мовної норми і природної динаміки мовних змін, а не штучно консервувати мовну систему [8]. Дослідження А. Остертагової дозволяють зро-

зуміти як вживання генеричного маскулінітиву впливає на сприйняття жіночих образів [8].

В українському мовознавстві гендерна тематика найбільш виразно представлена дослідженнями фемінітивів і мовного андроцентризму. М. Брус комплексно досліджує генезу, еволюцію та функціонування фемінітивів української мови [13]. О. Тараненко аналізує принцип андроцентризму в системі мовних координат і його співвідношенням із сучасним гендерним рухом [15], а Т. Космеда розглядає фемінізацію сучасної української мови й актуалізацію назв осіб жіночої статі [4]. Важливий внесок у нормалізацію фемінітивів зробив О. Пономарів, наголошуючи на нормативності і природності таких форм у сучасній українській літературній мові [14].

Отже, словацькі й українські дослідження демонструють спільну тенденцію до переосмислення традиційних мовних моделей і посилення гендерної симетрії. Водночас словацька наукова традиція активніше акцентує соціолінгвістичні, когнітивні й інституційні аспекти інклюзивності, тоді як в українському мовознавстві значну увагу зосереджено на відновленні і нормативному утвердженні питомих фемінітивних моделей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень гендерно інклюзивної мови, у сучасному слов'янському мовознавстві недостатньо уваги приділено зіставному аналізу конкретних способів реалізації гендерної інклюзивності у словацькій і українській мовах. Зокрема, потребують подальшого вивчення особливості функціонування фемінітивів, генеричних маскулінітивів, парних номінацій та інших засобів гендерно симетричного й нейтрального мовлення, а також відмінності в їхньому нормативному статусі, частотності та комунікативному функціонуванні.

Недостатньо дослідженим залишається питання співвідношення мовної норми, реального узусу і суспільних потреб у процесі формування інклюзивних мовних практик. Саме тому статтю присвячено зіставному аналізу реалізації гендерної інклюзивності у словацькій та українській мовах, визначенню спільних і відмінних тенденцій їхнього розвитку та з'ясуванню специфіки функціонування основних мовних засобів гендерної симетрії в обох мовних практиках.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначити особливості функціонування засобів гендерної інклюзивності в сучасних словацькій і українській мовних практиках, проаналізувати основні морфологічні шляхи творення фемінітивів, а також оцінити їхній вплив на словниковий склад, когні-

тивні механізми сприйняття та мовні норми в межах слов'янського комунікативного ареалу.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз словацької й української практик є особливо актуальним, оскільки ці мови, маючи спільне слов'янське коріння і складну морфологічну категорію роду, стикаються з подібними викликами при спробах редукції так званого «генеричного маскулінітиву». Водночас шляхи адаптації до інклюзивних норм різняться: якщо в Україні новий правопис 2019 року надав офіційного варіативного статусу фемінітивам, то в Словаччині дискурс навколо «родово чутливої мови» (*rodovo citlivý jazyk*) часто розвивається в межах між інституційними рекомендаціями і консервативною мовною ідеологією, яка вбачає в таких змінах порушення традиційної мовної економії – прагненні уникати «надлишкових» конструкцій заради лаконічності.

На глобальному рівні питання гендерної рівності в мові перестало бути суто лінгвістичною дискусією і перейшло в площину фундаментальних прав людини. Базовим документом тут виступає Статут ООН (1945) та Загальна декларація прав людини (1948), які декларують рівність без розрізнення за ознакою статі. Проте ключовий імпульс для лінгвістичних змін дала Пекінська платформа дій (1995), яка визначила стратегію подолання дискримінації жінок у всіх сферах, включно з інформаційною. Особливу роль у формуванні політики інклюзивної мови відіграє Рада Європи. Ще у 1990 році було прийнято Рекомендацію про усунення сексизму з мови. Цей документ став правовим підґрунтям для того, щоб уряди європейських країн почали розробляти власні настановчі принципи. Для країн-членів та кандидатів на вступ до ЄС вирішальним є впровадження політики *gender mainstreaming* (гендерного мейнстримінгу). Згідно з Амстердамським договором (1999), ця стратегія є обов'язковою для всіх сфер політики.

Словацька Республіка (далі – СР), як член ЄС, вибудовує свою мовну політику в межах загальноєвропейського вектора, хоча цей процес має свої специфічні виклики. Стаття 12 Конституції СР гарантує рівність прав незалежно від статі. Проте словацьке законодавство (зокрема Антидискримінаційний закон) не містить прямої вимоги використовувати фемінітиви. Це створює юридичну лакуну: відсутність жіночого роду в назвах професій формально не є порушенням закону, але фактично може сприяти дискримінації. Найбільш гостро ця проблема проявляється у сфері трудового права. Дослідження

М. Терканіча та Я. Цвікової виявляє фактичний парадокс: жінки в Словаччині часто змушені підписувати контракти, де вони іменовані як «працівник» (*zamestnanec*). Це призводить до ситуації, коли мова закону ігнорує реальність, у якій жінка є суб'єктом праці. Автори підкреслюють, що таке «очуження» жінки в мові офіційних документів є перешкодою для реальної гендерної рівності [11, 2].

Попри консерватизм офіційного стилю, у Словаччині активно розвиваються саморегульовані ініціативи. Наприклад, у 2014 році Рада з питань реклами СР внесла зміни до Етичного кодексу, додавши вимогу щодо використання гендерно виваженої мови в маркетингових комунікаціях. Це показує, що бізнес і публічна сфера адаптуються до вимог інклюзивності швидше, ніж державний апарат.

Український шлях легітимізації інклюзивної мови має характер прискореної державної реформи, яка за останні роки пройшла шлях від філологічної дискусії до прямої нормативної дії. Фундаментальним кроком стала Постанова КМУ № 437 від 2019 року, якою було схвалено нову редакцію Українського правопису. Творення назв жіночого роду за допомогою суфіксів *-к-, -иц-, -ин-, -ес-* офіційно визнано продуктивною мовною нормою. Це рішення фактично позбавило фемінітиви статусу «розмовних» конструкцій, перевівши їх у площину обов'язкового складника державного літературного стандарту. Ключовим доказовим рішенням у сфері трудового права став Наказ Мінекономіки № 1574 від 2020 року, який вніс зміни до Класифікатора професій. Це рішення дозволило за бажанням працівниці адаптувати назву роботи для запису у трудовій книжці й особовій справі (наприклад, *соціологиня* замість *соціолог*). Такий підхід прямо розв'язує проблему професійної асиметрії, на яку вказують словацькі дослідження, і створює юридичний прецедент визнання жіночої суб'єктності в офіційному документообігу.

Окрім масштабних нормативних актів, важливу роль відіграють точкові, але символічно вагомі зміни в державному етикеті і топоніміці. Знаковим кроком у цьому напрямі стало перейменування у 2021 році державного свята на День захисників і захисниць України, що закріпило видимість жінок у військовій сфері на рівні офіційного календаря. Аналогічні процеси спостерігаються і в оновленні військових вітань і статутних звернень, де поряд із традиційними формами дедалі частіше звучать інклюзивні варіанти. Такий підхід прямо розв'язує проблему професій-

ної асиметрії, на яку вказують західнослов'янські дослідження, і створює юридичний прецедент визнання жіночої суб'єктності не лише в цивільному документообігу, а й у сферах, що традиційно вважалися виключно маскулінними.

Практичний аспект впровадження принципів гендерної інклюзивності в сучасних слов'янських мовах не варто розглядати як штучне насадження нових лінгвістичних конструктів. Навпаки, аналіз словацької й української мовних практик свідчить про те, що йдеться про природну актуалізацію внутрішніх ресурсів мови, які довгий час перебували у стані функціонального обмеження. Мова, як живий організм, завжди прагне до максимально точної номінації об'єктів реальності, і коли жінка стає повноправним суб'єктом професійної, наукової або політичної сфери, мовна система відповідає на це появою відповідних лексем. Цей процес є проявом лінгвістичної справедливості і прагнення до однозначності, адже використання генеричного маскулінітиву («директор сказав», коли йдеться про жінку) створює когнітивний дисонанс і викривлює ментальну репрезентацію ситуації. Відтак, морфологічна деривація та синтаксична симетризація постають не як інструменти ідеологічної боротьби, а як нормальний стан мови, що відновлює свою цілісність.

Морфологічна деривація фемінітивів у слов'янському мовному ареалі (Україна, Словаччина) спирається на розгалужену систему суфіксів, де кожен формант виконує роль інструмента соціальної візуалізації жінки. Найбільш універсальним у цій системі є формант *-к-* (слов. *-ka*), який в українській мові виступає найбільш нейтральним і продуктивним засобом для назв на *-нт*, *-ор*, *-ер* (авторка, редакторка, директорка, журналістка, студентка, асистентка). Натомість у словацькій мові формант *-ka* фактично монополізував мовний простір, ставши механізмом «автоматичної» фемінізації майже будь-якої основи на приголосний. У словацькій публіцистиці ми бачимо форми *novinárka*, *lekárka*, *právnička*, *manažérka*, *študentka*, *riadiateľka*.

Особливе місце в ієрархії займає формант *-ин-* (слов. *-yňa*), який в українській мові традиційно маркує «високий» стиль і академічну статусність. Саме цей суфікс подарував українському дискурсу слово *членкиня*, яке має глибоке історичне коріння в документах ОУН та УПА, де воно позначало жінку-соратницю з рівними правами й обов'язками. Цей формант в українській мові є системним рішенням для професій інтелектуальної сфери: *філологиня*, *мисткиня*, *майстриня*, *психологиня*,

соціологиня, *фахівчиня*. У словацькій мові формант *-yňa* часто використовується для офіційних назв професій: *kolegyňa*, *sudkyňa*, *vedkyňa*, *poslankyňa*, *poradkyňa*, *hovorkyňa*, *dôchodkyňa*. Тут простежується спільна слов'янська тенденція: чим вища соціальна престижність ролі, тим частіше мова звертається до суфікса *-ин-* / *-yňa* як до засобу підкреслення професійної поваги.

Формант *-иц-* (*-ica*) виступає фундаментальним для основ на *-ник*, *-ець*, *-ень*. В українській мові він створює стійкі інституційні назви: *працівниця*, *учениця*, *засновниця*, *заступниця*, *провідниця*, *переможниця*. Проте у словацькій мові спостерігається цікава дивергенція: традиційний формант *-ica* перестав бути основним для професійних назв, поступившись місцем суфіксу *-níčka* (для основ на *-ník*) та *-kyňa* (для основ на *-sa* чи *-ec*). Тому українським назвам на *-иця* у словацькій практиці найчастіше відповідають форми *pracovníčka* (замість *pracovnica*), *účastníčka*, а також *správkyňa*, *letkyňa* чи *obhajkyňa*. Унікальною рисою української системи на тлі західнослов'янських мов є збереження форманта *-ес-*, який, хоча і є запозиченим, займає специфічну нішу в художньому й артистичному контекстах (*стюардеса*, *баронеса*, *клоунеса*). У словацькій мові цей формант відсутній – такі назви адаптовуються через питомий формант *-ka-*: *letuška*, *barónka*, *klaunka*. Отже, українська суфісальна модель виявляється найбільш гнучкою: вона не просто маркує стать, а робить це вибірково, орієнтуючись на милозвучність і історичну традицію, зафіксовану в класичній літературі й організаційних статутах минулого століття.

Поряд із суфіксацією, синтаксичні засоби, такі як використання збірних іменників і стратегія нейтралізації через множину, складають фундамент сучасної інклюзивної лінгвістики в Україні та Словаччині. Збірні іменники, як-от українське *студентство*, *учнівство*, *викладацтво* чи *керівництво*, дозволяють охопити групу осіб без акценту на їхній статі, що є особливо важливим для офіційно-ділового стилю, оскільки вони лежать поза межами категорії роду в сенсі статі. У словацькій мові цей підхід трансформується у використання функціональних назв і інституцій: заміні назв осіб назвами установ або професійних галузей, наприклад, *učiteľský zbor*, *lekárska obec* чи *zdravotnícky personál*, що дозволяє уникнути андроцентричного домінування множини чоловічого роду та забезпечити баланс у повідомленнях про роботу великих колективів.

Одним із найбільш поширених засобів досягнення гендерного балансу в досліджуваних мовах

є синтаксична симетризація, або використання парних номінацій. Ця практика передбачає паралельне вживання форм чоловічого і жіночого роду, що дозволяє уникнути ієрархічності та зробити жінку видимою в офіційному дискурсі. У словацькій мовній культурі цей засіб є глибоко інституціоналізованим: у публічних виступах, законодавчих актах і офіційних зверненнях нормою є конструкції на кшталт *Vážené pani poslankyne, vážení páni poslanci* (Шановні пані депутатки, шановні панове депутати) або *učitelka a učitel* (вчителька та вчитель). В українській практиці цей підхід також набуває популярності, особливо в публіцистиці й академічному середовищі, де звертання «Шановні викладачі та викладачки!» або «До уваги аспірантів та аспіранток» стає маркером сучасної мовної культури. Марія Брус слушно зауважує, що така подвійна номінація виконує важливу когнітивну функцію, оскільки вона не просто «додає» жінку до тексту, а вирівнює статус обох статей у сприйнятті адресата [13, с. 156].

Окремим і дискусійним пластом інклюзивних засобів є графічні маркери, такі як використання похилої риски, дужок або «гендерної зірочки» (*študent/-ka, učiteľ(ka), autorka**). Ці засоби найчастіше зустрічаються в оголошеннях, анкетах та неформальній онлайн-комунікації в Словаччині, де під впливом чеської і німецької мовної практики намагаються максимально економити простір при збереженні гендерної чутливості.

Не менш важливим показником є етикетна черговість вживання парних номінацій, що також є важливою ознакою інклюзивності мовної системи. У сучасній словацькій практиці дедалі частіше спостерігається тенденція ставити фемінітив на перше місце, а маскулінитив – на друге (наприклад, *študentky a študenti, kolegyně a kolegovia*). Такий підхід спрямований на те, щоб підкреслити присутність жінки та відійти від традиційної моделі, де чоловіча форма автоматично вважається головною і початковою. Натомість в українському дискурсі ситуація залишається дещо іншою. Попри активне впровадження фемінітивів, у більшості офіційних і публічних текстів зберігається традиційна черговість, де спочатку вживається маскулінитив як «звична» форма, а фемінітив додається після нього як уточнювальний елемент (*викладачі і викладачки, аспіранти та аспірантки*). У такому контексті жіноча номінація часто все ще сприймається як певна «екзотична» добавка до основного терміна.

Цікавим є порівняння статусу наукових ступенів та звань. У словацькій мові фемінізація

академічних титулів є обов'язковою частиною етикету і діловодства. В українському академічному просторі, попри нормативну легітимізацію фемінітивів, їхнє реальне впровадження має характер поступової і нерівномірної адаптації, що часто стикається з адміністративною інерцією та традицією використання «генеричного чоловічого роду», проте все частіше виявляється у назвах широкого кола статусів – від студентства до вищого керівництва: *аспірантка, докторантка, магістрантка, абітурієнтка, студентка, курсантка, слухачка, викладачка, асистентка, доцентка, професорка, лекторка, семінаристка, дипломантка, випускниця, ректорка, завідувачка кафедри, гарантка програми, рецензентка, опонентка, дослідниця, науковиця, лаборантка, методистка, бібліотекарка, редакторка* тощо. Однак в українському академічному дискурсі термін «бакалавр» залишається однією з найбільш резистентних до фемінізації назв через морфологічну незвичність форми *бакалавриня*. Попри легітимізацію фемінітивів правописом, системна інерція електронних баз даних (ЄДЕБО) змушує випускниць отримувати дипломи з уніфікованим маскулінитивом, що створює значний розрив між граматичним статусом і реальною статтю особи. Це робить слово *бакалавр* символічною застиглою формою академічного консерватизму, де назва ступеня досі сприймається як абстрактна категорія, закрита для гендерної специфікації.

У словацькому університетському середовищі інклюзивність мови реалізується через чітку систему суфіксації, що дозволяє маркувати кожен щабель академічної ієрархії відповідно до статі особи, забезпечуючи її видимість у межах навчальної й адміністративної діяльності: *študentka, poslucháčka, uchádzačka, absolventka, stážistka, doktorandka, magistra, bakalárka, inžinierka, docentka, profesorka, rektorka, prorektorka, dekan, prodekan, vedkyňa, akademička, lektorka, asistentka, garantka študijného programu* тощо.

Університетське середовище в Словаччині демонструє високий рівень чутливості до реального гендерного складу аудиторії. У ситуаціях, коли серед слухачів – лише жінки, використання маскулінитива вважалося б логічною помилкою або стилістичним анахронізмом. Це свідчить про те, що мова в цій країні адаптується до реальності «тут і зараз», де граматичний рід прямо відображає фізичну присутність осіб. Натомість в українському академічному дискурсі досі панує інерція «генеричного маскулінитива». Навіть у ситуаціях, коли аудиторія складається виключно з жінок,

викладачі за звичкою продовжують часто використовувати форму чоловічого роду – «шановні студенти». В українському контексті маскулінитив сприймається як абстрактна категорія, що нібито стоїть «над статтю», тоді як у словацькій мові він чітко асоціюється з чоловічою фігурою. Цей контраст підкреслює, що українська академічна сфера все ще перебуває на етапі, де «студенти» – це назва статусу, яка ігнорує реальних людей у залі. Водночас словацький досвід показує, що мовна інклюзивність починається з визнання того, хто саме сидить перед тобою: якщо викладач бачить перед собою жінок, він і називає їх жінками. Такий підхід робить комунікацію більш адресною та позбавляє її патріархального «узагальнення», яке робить жіночу присутність невидимою навіть за умови її абсолютної більшості.

У сучасному лінгвістичному арсеналі інклюзивності особливе місце посідає стратегія інституційної номінації і метонімічної заміни. Суть цього методу полягає у заміні назв конкретних осіб (виконавців дії) на назви органів, установ, посад або функціональних підрозділів, які вони представляють. Такий підхід дозволяє повністю оминати категорію граматичного роду, фокусуючи увагу на інституційній ролі і професійній функції, а не на біологічній статі суб'єкта. Це робить текст максимально об'єктивним, лаконічним і позбавляє його андроцентричного навантаження, притаманного традиційному діловому мовленню. В українській мові цей засіб активно інтегрується в медійний та офіційний дискурс як спосіб деперсоналізації відповідальності і статусу. Замість конструкцій із маскулінитивами типу «депутати проголосували», «слідчий встановив» або «адвокат стверджує», дедалі частіше використовуються метонімічні конструкції: «парламент підтримав», «слідство встановило», «сторона захисту стверджує». Такий перехід до колективного суб'єкта автоматично робить повідомлення гендерно нейтральним без використання додаткових суфіксів чи

дублювання. Аналогічні процеси відбуваються у словацькій мові, коли використовують «функціональні абстракції». У словацькій публіцистиці термін *rezort* (відомство/міністерство) часто перебирає на себе роль суб'єкта дії: «*Rezort vnútra informoval*» (Міністерство внутрішніх справ повідомило) замість *Minister vnútra* (Міністр внутрішніх справ). Продуктивною є також заміна назв осіб на назви професійних об'єднань: «*Lekárska komora vyhlásila*» (Палата лікарів заявила) замість *Lekári vyhlásili* (Лікарі заявили). Це дозволяє медіа залишатися в межах офіційного тону, водночас забезпечуючи спільну присутність обох статей під парасолькою інституції.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз словацької й української мовних практик дозволяє констатувати, що впровадження засобів гендерної інклюзивності є незворотним процесом, зумовленим запитом на демократизацію суспільних відносин. Стратегії інклюзивності в досліджуваних мовах демонструють різний характер адаптації: якщо в Словаччині цей процес є глибоко інституціоналізованим, спирається на десятиліття експертних дискусій і чіткі державні рекомендації, то в Україні ми спостерігаємо модель «наздоганяючої», але надзвичайно інтенсивної трансформації.

Комплексне використання морфологічних засобів, синтаксичної симетризації та стратегій нейтралізації доводить, що інклюзивна мова – це не лише зміна закінчень, а насамперед зміна фокуса з гендерної належності на професійну функцію і людську гідність. Ми встановили, що українська суфіксальна система демонструє високу вибірковість та орієнтацію на милозвучність, тоді як словацька мова тяжіє до стабільної уніфікації через формант *-ka*. Особливу цінність мають «м'які» методи інклюзії – інституційна номінація, метонімічна заміна і використання збірних іменників, які дозволяють деперсоналізувати офіційний дискурс, уникаючи андроцентризму без втрати лаконічності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Cviková, J. a kol. Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR 2014. 183 s.
2. Cviková, J. a kol. Ako používať rodovo vyvážený jazyk. Možnosti, otázky, príklady. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR 2014. 39 s.
3. Jesenská, P. Identifikácia žien s mužskými pomenovaniami? *Varia XXI (Zborník abstraktov z XXI. kolokvia mladých jazykovedcov, Banská Bystrica – Šachticky 30.11.–2.12.2011)*. Banská Bystrica: Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici – Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV 2015. S. 35–36. [онлайн] URL: https://www.juls.savba.sk/ediela/varia/21/Varia21_abstrakty.pdf (Дата звернення: 19.05.2026)
4. Kosmeda T., Brus M., Koloniuk S. The issues of feminist linguistics in Slavic philology: a fragmentary-aspectual overview. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13, No. 82. P. 150–163.

5. Košková, M., Satoła-Staškowiak, J. Všeobecný mužský rod a maskulinizácia v slovenskom, poľskom a bulharskom jazykovom prostredí. *Slavica Slovaca*, 2017. Roč. 52. Č. 1. S. 3–15. [онлайн] URL: <http://www.slavu.sav.sk/casopisy/slavica.php> (Дата звернення: 20.05.2026)
6. Motyková, K. Rodovo inkluzívny jazyk v kontexte jazykových ideológií. *Na pomedzí lingvistiky a politológie*. Ed. R. Štefančík. Bratislava: Ekonóm 2020. S. 551–560.
7. Ondrejovič S. K niektorým výzvam a petíciám na ochranu slovenského jazyka. *Jazykovedný časopis*. 2010. Č. 1. S. 5–14. [онлайн] URL: https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2010/1/jc2010_01.pdf (Дата звернення: 12.05.2026)
8. Ostertáková A. Vybrané psychologické aspekty rodovo a/symetrického jazyka v sociolingvistickom kontexte. *Gender a výzkum / Gender and Research*. 2011. Vol. 12, No. 1. P. 47–55.
9. Štefaňáková, J. Rodovo symetrický jazyk v slovenskom a nemeckom jazykovom prostredí v kontexte európskej rodovej politiky a gender mainstreamingu. Banská Bystrica: Belianum 2020. 345 s.
10. Štefaňáková, J. Rodová symetria v slovenských publicistických textoch na pozadí medzinárodnej politiky zameranej na inkluzívny/rodovo vyvážený jazyk. *Slovenská reč*. 2021. Č. 3. S. 292–327. [онлайн] URL: <https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2021/3/sr21-3.pdf> (Дата звернення: 19.04.2026)
11. Terkanič, M. Právne aspekty používania rodovo vyváženého jazyka. *Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka*. Ed. J. Cviková a kol. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR 2014. S. 2–46.
12. Urbancová, L. Rodovo vyvážená slovenčina v súčasnej spoločnosti. *Gender a výzkum / Gender and Research*. 2022. Vol. 23, No. 2. P. 41–61. [онлайн] URL: <https://genderonline.cz/artkey/gav-202202-0003.php> (Дата звернення: 9.03.2026)
13. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
14. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради. 2-ге вид., випр. Київ: Либідь, 2001. 240 с.
15. Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 24.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.10.2026